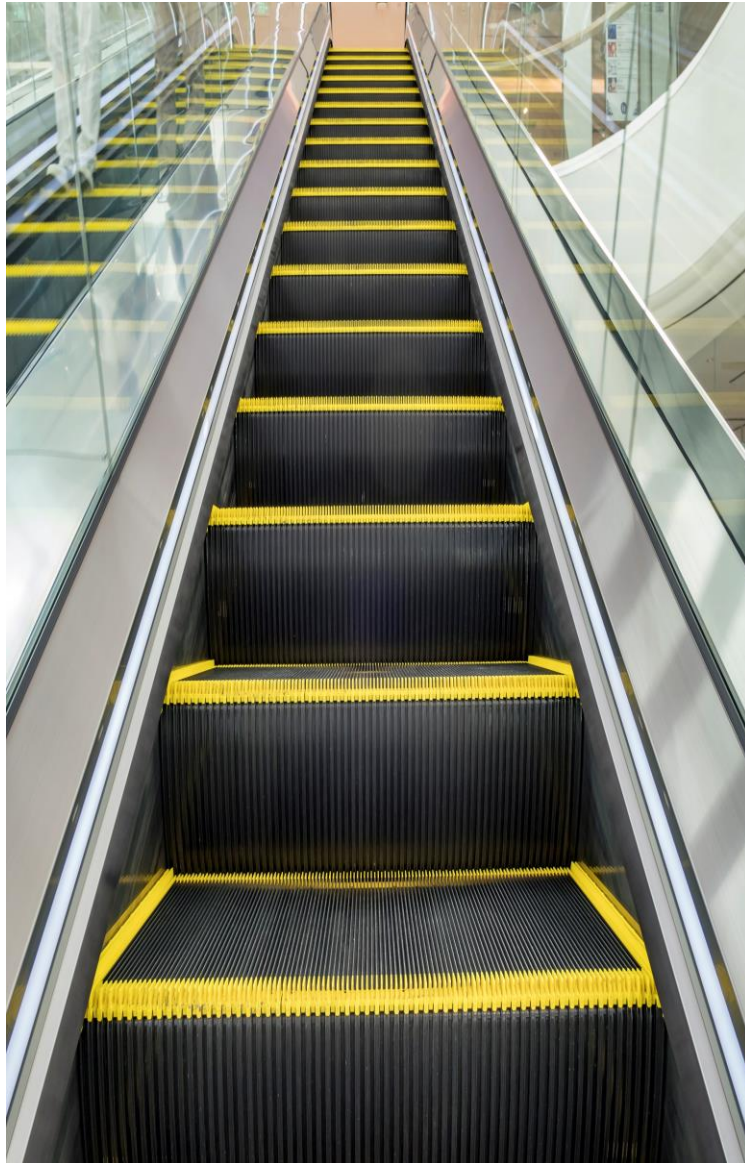

Urapolkujen moninaisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen

Ohjausalan tutkimuksen verkoston kevätkonferenssi 31.3.2023

©Helena Taskinen helena.taskinen@gradia.fi

Kumpi näistä vastaa mielikuvaasi urasta:

a) vakaa ja itsestään eteenpäin vievä liukuporras vai

b) Tylypahkan portaat, jotka vievät välillä eteen- ja välillä taaksepäin, etkä koskaan ole varma, mihin portaat johtavat?

Tutkimus aikuisten ura- ja ammatinvalinta- prosesseista

Työurat eivät ole lineaarisia eivätkä vakaita, vaan sisältävät useita ennustamattomia uramuutoksia ja -siirtymiä (Savickas 2005; Savickas ym. 2009)

Uraa suunnitellaan ja rakennetaan koko elämän ajan: toisaalta teemme aktiivisesti uravalintoja; toisaalta jokin yllättävä tapahtuma, sosiaaliset suhteet tai vaikkapa yhteiskunnallinen tilanne sysää meitä uramuutokseen (mm. LaPointe 2014).

Aikuisuuden uramuutoksiin ja -valintoihin on kiinnitetty vielä melko vähän huomiota, vaikka useat haaveilevat uudesta alasta ja moni vaihtaa ammattia aikuisena (ks. esim. Vipunen – opetushallinnon tilastopalvelu).

Mitä ajattelen urasta ja identiteetistä?

- **Ura** sisältää monenlaista tekemistä, kuten hoivatyötä, työttömyyttä, palkkatyötä tai yrittäjyyttä (Savickas ym. 2009)
- **Kiinnostuksen kohteena**
 - **sisäinen ura** (Baruch 2004): henkilökohtainen käsitys omasta urasta, sen etenemisestä, uratavoitteista ja -toiveista ja siirtymistä
 - **urasiirtymä**: havaittavissa oleva kertojan kokema urasiirtymäprosessi.
- **Ura on yksilöllinen käsikirjoitus** (Savickas ym. 2009)
- **Identiteetti on kerronnallinen** (McAdams 1993; Widdershoven 1993)
- **Urasuunnittelu** on toisaalta elämänsuunnittelua (Parker 2007; Savickas ym. 2009); toisaalta ura rakentuu systeemien välisessä vuorovaikutuksessa (Haug, Hooley, Kettunen & Thomsen 2020).

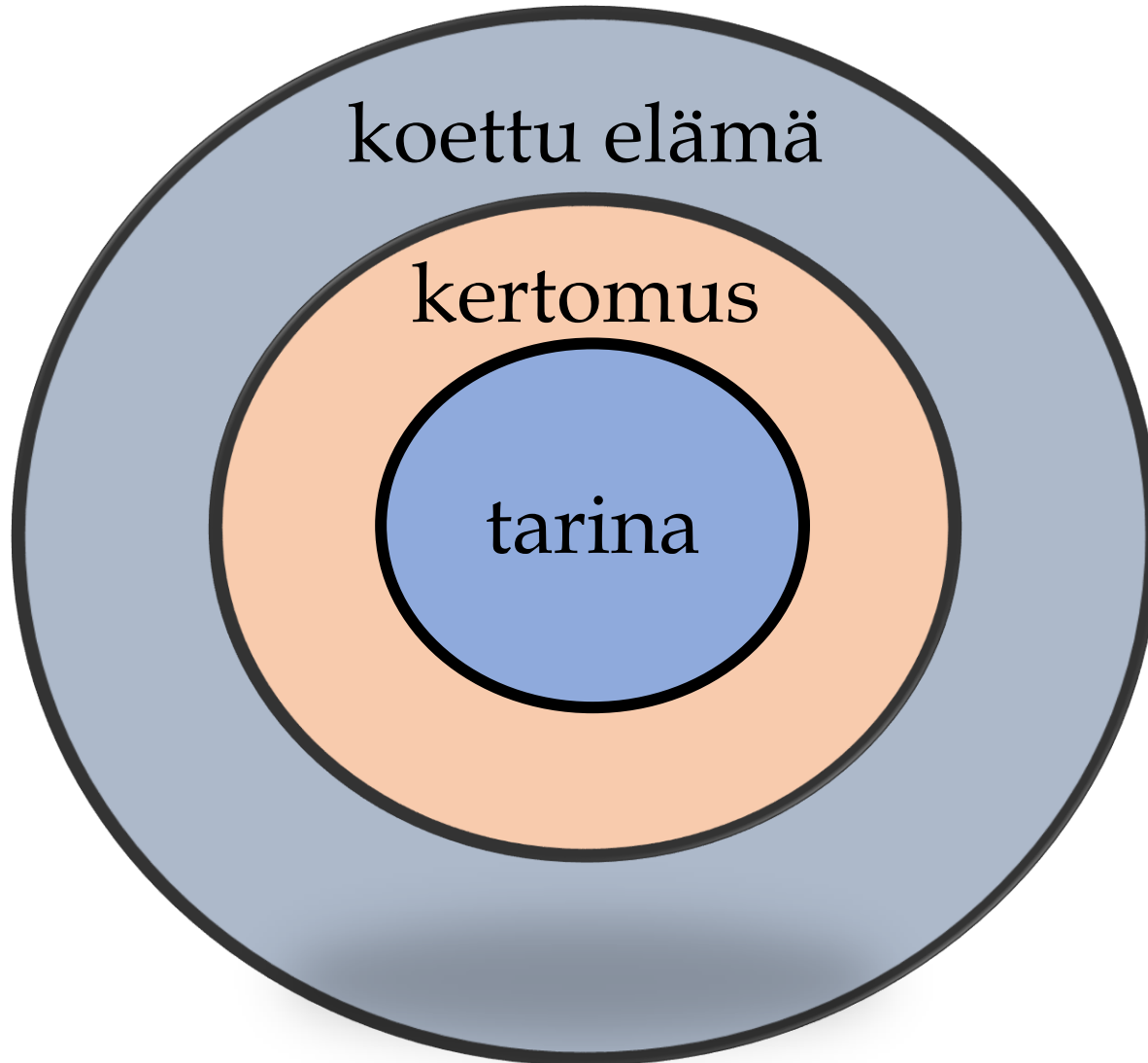
Tutkimuksen tehtävänä on

1. **Kuvata** keski-ikäisten lähihoitajakoulutukseen hakeneiden lähihoitaja-ammatinvalinnalle ja koulutushakupäätökselle antamia **merkityksiä**
2. Pyrkiä **ymmärtämään** kerronnallisen haastatteluaineiston pohjalta, **miten päätös** hakea lähihoitajakoulutukseen **rakentuu** hakijan **urateemaisessa elämäntarinassa**

Tutkimuksen toteutus

- **Konteksti:** ammatillinen koulutus, sosiaali- ja terveysala
- **Osallistujat:** 14 vapaaehtoista lähihoitajakoulutuksen vuosina 2018 ja 2019 aloittanutta keski-ikäistä opiskelijaa
- **Kerronnallinen haastatteluaineisto:** refleksiivinen kerronta, omien kokemusten havainnointi, tiedostaminen ja tulkinta, ts. kertojan kokema ja tulkitsema urateemainen elämäntarina
- **Kerronnallinen analyysi:**
 - Kertomukset kokonaisuutena, sisältö
 - koulutushakupäätöksen rakentuminen: tapahtumat ja kokemukset, kiinnostuksen kohteet, tavoitteet ja suunnitelmat, ajatukset ja tunteet, arviointi ja reflektointi
 - koulutushakupäätöksen elämänkerrallinen merkityksellistämisprosessi

Koettu elämä – kertomus - tarina

Tarinatyyppit

- Ryhmittelyä tarinatyyppeihin ohjaa kertojan koulutushaulla ja lähihoitaja-ammatinvalinnalle antama tulkinta sen elämänkerrallisesta merkityksestä
- Jokainen yksilöllinen tarina sisältyy vain yhteen tarinatyyppiin
- Kiinnitän ryhmittelyssä huomiota:
 - elämänkulun ajankohta ja päätöksenteon kesto
 - tavoitteet
 - koulutushaun ja lähihoitaja-ammatinvalinnan merkitys kertojalle
 - omakohtainen arviointi vs. ulkoa tuleva määräys, paine tai ohjaus
 - ammatinvalinnan ja ammatillisen identiteetin selkeys

Tarinatyyppi (alustava jäsenys)	Tarinat
Aito minuus	Henkinen työvoitto Vapaaksi Hyvän arjen puolesta
Merkityksellinen työ	Ihmisen hyvinvointi Asiakaspalvelu Auttamistyö Konkreettista hyvää
Pätevyys	Elämän vakauttaminen Oma visio
Jotain tehtävä	Yllättävä valinta Ulospääsy haastavasta työstä ja työpaikasta Käytännön sanelema Rauhallinen oma elämä
Ura perintönä	Veren perintö

Aito minuus

"Mä luulen, että se on ollu mulla jo silloin, se on **ollu koko ajan siellä taustalla**. Mutta mä oon koko ajan väkiste painanu sitä alas. Et mä oon niinkö. Mä luulen, että nyt mä pääsen toteuttamaan sitä. Mulla on semmonen, vähä niinku semmonen tunne, että nyt mä pääsen vapaaks. Tiekkö semmonen tunne. Mä en osaa selittää, mutta se on. Et se on ollu mulla aina." (Vapaaksi)

- Ammatinvalinta kiinnittyy kertojan minuuteen ja identiteettiin
- Kertoja tunnistaa jo lapsuudessa ilmenneen tarpeen hoitaa ja auttaa apua tarvitsevia ja kuvaa, että hänellä on hoivavietti
- Nuoruuden ammatinvalintaan liittyi haasteita
- Kriisin seurauksena ammatillisen identiteetin reflektointi ja **minuudelle uskollinen ammatillinen suuntautuminen ja sitoutuminen**
- Tarinan kertominen merkityksellinen ja tunteellinen kokemus

Merkityksellinen työ

”Tuli se, että niinkun, että tässä ei oo niinku, **minun työssä ni ei oo oikeestaa mitää järkee**. Että täähän on tämmöstä laatikkojen siirtelyä. Et **ei tää oo tärkeetä**. [] Mä haluan niinku jotain niinku **ihmisläheistä työtä**. [] Niinku tavallaa ne **arvot meni jotenki**, että [] niinku tavallaa se **ihmisten hyvinvointi**. Ja siis sellanen on niinkun ihan tosi paljon tärkeempää”
(Ihmisen hyvinvointi)

- Koulutushakupäätös syntyy aikuisuudessa kriisin seurauksena
- Aikaisemmissa työtehtävissä työn merkitys kertojalla hukassa, työ on vailla tarkoitusta. Materiaalisen vaurauden tavoitteluun sisältyy tyytymättömyyden ja tyhjyyden kokemus
- Työn merkityksellisyyden arviointi ja uusi ammatillinen suuntautuminen ja sitoutuminen, **halu tehdä työtä jolla on merkitystä**
- Tarinoissa korostuu auttamistyön merkitys: keskeistä pohdinta auttamistyön arvoista, kiinnostuksesta ja tarpeesta auttaa apua tarvitsevia

Pätevyys

"ois kiva että ois, kato ois kiva [naurahtaa] ja **hyödyllinen ja näi**, että ois sitte joku ihan **virallinenkin ammatti** tältä alalta, että mä voin tavallaan tehdä, että mulla ois vähän niinkö **enemmän natsoja** tehdä sitä [yritys] hommaa." (Oma visio)

- Koulutuksella välineellistä arvoa: tutkinnon suorittaminen antaa **muodollisen pätevyuden, joka mahdollistaa kertojalle omien tavoitteiden saavuttamisen**
- Kertoja pohtii tarinassaan erilaisia vaihtoehtoja, lähihoitajatutkinnon suorittamiseen liittyviä etuja ja hyötyjä, mutta myös haasteita
- Tarinoissa korostuu osaamisidentiteetti: koulutushakupäätös on rationaalinen valinta, joka vahvistaa osaamista kertojan koulutus- ja työuralla

Jotain tehtävä

"No se tuli vähän niinku pusvista. Alussa se oli vähän semmonen viimenen oljenkorsi, et jotain on löydettävä." (Yllättävä valinta)

- Aikuisuudessa kehittynyt työhön tai työttömyyteen liittyvä ongelmatilanne. Kertojalla on vaihtoehdot vähissä, "seinä edessä"
- Kertoja tekee hakupäätöksen ilman harkintaa, epäolennaisilla perusteilla tai ohjattuna
- Ydinmerkitys liittyy **selviytymiseen haastavassa elämäntilanteessa**. Kiinnostus koulutushakuun ja alan valintaan perustuu **mahdollisuuteen saada työtä**
- Yksi kertojista kuvaa tukalaa tilannetta työpaikalla, muilla joko työttömyys tai työttömyysuhka edellyttää toimenpiteitä

Ura perintönä

"Hyvin tämmönen
hoitajapainotteinen tää mun perhe.
No, hmm, se oli ehkä veren perintö."
(Veren perintö)

- Kertoja on varma uravalinnastaan ja kuvaa ammatinvalintaa "veren perintönä"
- Kertoja ei reflektoi tai pohdi ammatillista identiteettiään, kuten kiinnostustaan alalle tai arvojaan.
- Ammatinvalinta omaksuttu lapsuudenperheessä. Ammatinvalintaa perustellaan sillä, että on **saanut mallin vanhemmalta**
- Työllistyminen sekä koulutusajan edut ja hyödyt (esim. ruokaetuus) koetaan tärkeiksi

Urapolkujen moninaisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen

Aito minuus

Merkityksellinen työ

Pätevyys

Jotain tehtävä

Ura perintönä

Erilaisten ohjaustarpeiden tunnistaminen ja hyväksyminen

<https://answergarden.ch/3092860>

Käy kirjaamassa
sanapilveen, millaisiin
tuen ja ohjauksen
tarpeisiin kiinnittäisit
eri tarinatyypeissä
huomiota.

Ohje: sanapilveen
kirjoitetaan jokin asia,
eli sana tai kahden sanan
yhdistelmä. Voit vastata
monta kertaa.

Osallistujien vastauksia (31.3.2023)

usko omiin kykyihin
arvopohdinta autismikirjo
syrjäytymisen uhka kriittistä keskustel
uskallus uuteen monenlaisia tarpeita opiskeluajan tuki
tarve keskustella kokemuksen arvostus arvojen toteutumista reflektointitila
kartoitus kannustus lupa orientoitua uud pelot
yksinäisyys opiskelutaidot oma valinta identiteetti
oma kiinnostus? omat tarpeet
tilaa merkityksille tietoa (pätevyys)
arvostus motivaatio vahvuudet
kannustuksen tarve vahvistaminen rohkaisu yksilöllisyys
identiteetin rakenta eettiset periaatteet itsetunto toiveikkuuden tuki
motivaation tukeminen elämäntilanne tavoit sisäinen motivaatio kuunteleminen
erilainen ohjaus arvot reunaehdot kohtaaminen

Elinikäinen ja jatkuva oppiminen on Suomessa agendalla (ks. mm. OKM 2019; Valtioneuvosto 2020). Jatkuva oppiminen, osaamisen kehittäminen ja uudistaminen työelämän muutoksissa työuran ja elämän eri vaiheissa on siten yhteiskunnassamme hyväksyttyä ja arvostettua.

Miksi siis tutkijana tunnistin tarinoista vastapuhetta, kertojien tarvetta puolustaa päätöstään hakeutua perustutkintokoulutukseen keski-ikäisenä?

Lähteitä

- Baruch, Y. 2004. Managing careers: theory and practice. Harlow: FT Prentice Hall.
- Hanhimäki, E., Vähäsantanen, K. & Rantanen, J. 2021. Toimijuuden ja identiteetin yksilölliset ja sosiaaliset painotukset korkeakoulutettujen urapoluilla. *Aikuiskasvatus* 4, 319-332.
- Haug, E.H., Hooley, T., Kettunen, J. & Thomsen, R. 2020. Setting Nordic Career Guidance in Context. Teoksessa E.H. Haug, T. Hooley, J. Kettunen & R. Thomsen (toim.) *Career and Career Guidance in the Nordic Countries*, 1-20.
- Koivunen, M., Lämsä, A-M. & Heikkinen, S. 2012. Ura siirtymät muuttuvassa työelämässä – analyysi urasiirtymän käsitteestä. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Working Paper nro 371. Jyväskylän yliopisto.
- Lachman, M.E. 2004. Development in midlife. *Annual Review of Psychology* 55, 305-331.
- LaPointe, 2014. Tilaa mielekkäälle työlle. *Aikuiskasvatus* 1, 17-28.
- McAdams, D.P. 1993. The stories we live by. *Personal Myths and the making of the self*. New York: The Guilford Press.
- OKM. 2019. Jatkuvan oppimisen uudistus. Parlamentaarinen jatkuvan oppimisen uudistus OKM 33:00/2019.
- Parker, D. 2007. The self in moral space. *Life narrative and the good*. Ithaca: Cornell University Press.
- Perrig-Chiello, P. & Perren, S. 2005. Impact of past transitions on well-being in middle age. Teoksessa S.L. Willis, M. Martin, L. Pulkkinen, T. Feldt & K. Kokko. *Middle adulthood: a lifespan perspective*. Thousand Oaks: Sage Publications, 143-178.
- Savickas, M.L. 2005. The theory and practice of career construction. Teoksessa S.D. Brown & L.D. Lent (toim.) *Career Development and Counseling. Putting theory and research to work*. New Jersey: Wiley, 42-70.
- Savickas, M.L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J-P., Duarte, M.E., Guichard, J., Soresi, S., Van Esbroeck, R. & Van Vianen, A.E. 2009. Life designing: A Paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior* 75 (3), 239-250.
- Valtioneuvosto. 2020. Osaaminen turvaa tulevaisuuden: Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:38. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Vipunen – opetushallinnon tilastopalvelu: raportin nimi. Opetushallinnon ja Tilastokeskuksen tietopalvelusopimuksen aineisto. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammatillinen_koulutus_-_aikaisempi_tutkinto_-_ikaryhma.xlsx [19.3.2023]
- Widdershoven, G.A.M. 1993. The story of life: hermeneutic perspectives on the relationship between narrative and life history. Teoksessa R. Josselson & A. Lieblich (toim.) *The narrative study of lives*. Newbury Park: Sage, 1-20.

Kiitos & keskustelua

helena.taskinen@gradia.fi